

Prof. zw. dr hab. Leonard Szymański
Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu

Adr. zam.: ul. Szczęśliwa 38 m. 7; 53-418 WROCŁAW

RECENZJA

dysertacji doktorskiej mgra Piotra Czaczki:

Sport na wsi opolskiej w latach 1945-1989

Temat podjęty przez Autora jest bardzo ważny, gdyż kultura fizyczna odgrywała w czasach Polski Ludowej wielką rolę w życiu mieszkańców wsi, co nie zawsze było odpowiednio uwypuklane w dotychczasowych opracowaniach, dość skromnych w całokształcie publikacji związanych z historiografią wychowania fizycznego i sportu. Tytuł dysertacji, bardzo lapidarny, nie mówi Czytelnikowi o zasadniczym kierunku dociekań Autora, tymczasem mgr Czaczka skupił się w dużym stopniu, co jest bardzo istotne, na społecznych, politycznych i kulturowych aspektach rozwoju sportu na opolskiej wsi, pozostawiając wyniki sportowe nieco w cieniu. Uważam to za walor dysertacji. Poprzez Opolszczyznę Czytelnik może też w szerszym niż dotychczas stopniu śledzić dzieje sportu w środowisku wiejskim w skali całego kraju.

Podstawą napisania rozprawy była bardzo dobrze dobrana i wykorzystana baza źródłowa oraz szeroka literatura. Dostrzega się wprawdzie wobec nich niedostatek krytyki, ale na poziomie dysertacji doktorskiej, będącej najczęściej pierwszą poważniejszą pracą naukową, jest to raczej powszechne, gdyż przeprowadzenie jej, zwłaszcza w odniesieniu do literatury, to bardzo trudne i złożone zadanie, wymagające erudycji i doświadczenia naukowego. Szczególnie mocno chcę też podkreślić, że Autor zebrał obok źródeł archiwalnych i drukowanych bogatą dokumentację ikonograficzną i bardzo cenny uzupełniający materiał źródłowy na drodze wywiadów, co było możliwe dzięki rodzinnym tradycjom, gdyż Ojciec Doktoranta był wybitnym działaczem sportu wiejskiego na Opolszczyźnie.

W zastosowanym układzie dysertacji zwraca uwagę, moim zdaniem, przejrzystość, która pozwala Czytelnikowi śledzić dzieje sportu w środowisku wiejskim Opolszczyzny na

szerokim tle, pokazującym zarówno niemieckie i polskie tradycje rozwoju kultury fizycznej w tym regionie przed II wojną światową, jak i przemiany na wsi w całym uwzględnionym okresie, a więc w latach 1945-1989. Omówienie w układzie chronologicznym podstawowych ogólnych zagadnień w ramach czterech pierwszych rozdziałów uważam za zasadne, jak też wyodrębnienie rozdziałów syntetyzujących: V, dotyczącego roli LZS-ów w rozwoju i osiągnięciach sportu wyczynowego, rozdziału VI – prezentującego czołowe Ludowe Zespoły Sportowe Opolszczyzny, oraz rozdziału VII, pokazującego osoby [działaczy, szkoleniowców i sportowców], które wniosły największy wkład w rozwój sportu na opolskiej wsi.

Analizując treść poszczególnych rozdziałów dostrzega się staranność i dokładność w odtwarzaniu faktów i wszechstronne omówienie roli sportu w życiu mieszkańców wsi, w różnych wyodrębnionych okresach. Uwagę zwraca szerokie odniesienie się Autora do uwarunkowań społecznych i politycznych oraz pokazanie, przede wszystkim poprzez wywiady, czym był sport w życiu mieszkańców wsi i jak ważną rolę odgrywał. Wskazuje na to chociażby zachowanie licznych pamiątek, np. fotografii, i pielęgnowanie wspomnień, co u sportowców ze środowiska miejskiego jest zdecydowanie rzadsze. Zgromadzoną przez mgra Czaczkę tego rodzaju dokumentację uważam stąd za cenną, nie tylko w aspekcie Jego dysertacji, ale również, jako podstawy odtwarzania dziejów sportu wiejskiego w Polsce.

Odnosząc się z kolei do treści rozdziałów, na ogół dobrze prezentujących poszczególne zagadnienia, zwracam uwagę na celowość szerszego uwzględnienia w druku dwóch zagadnień:

Pierwsze dotyczy postawy Kościoła i księży wobec sportu i wiąże się z latami 1949-1956. W Uchwale Biura Politycznego PZPR z września 1949 r. podkreślono, że niedostateczne jeszcze warunki rozwoju sportu wiejskiego powodują wyzyskiwanie tego przez reakcję, a szczególnie przez reakcyjną część kleru, próbującego wywierać wpływ na młodzież wiejską. „Nakręcanie” spirali walki klasowej na wsi przez komunistyczną partię wprawdzie nie dziwi, ale celowe byłoby wyjaśnienie istoty rzeczywistego ówczesnego stosunku Kościoła do wychowania fizycznego, sportu i turystyki i uprawiania tych dziedzin przez młodzież wiejską na Opolszczyźnie. Instancje partyjne niższych szczebli jednoznacznie uznały, że Biuro Polityczne wskazuje na angażowanie się kleru w działalność na polu kultury fizycznej dla pozyskania młodzieży i odwrócenia jej uwagi od toczącej się walki klasowej. Tymczasem wiele dokumentów i wspomnień z tego okresu wskazuje raczej na bardzo zachowawczy

stosunek księży do kultury fizycznej i częstą niechęć wobec uprawiania sportu przez młodzież, zwłaszcza przez dziewczęta, czemu dawali wyraz nawet z ambony. Zagadnienie to zawiera w sobie zarówno aspekt ideowo-polityczny i społeczny, jak również kulturowy i celowe byłoby szersze omówienie problemu, tym bardziej, że Opolskie w skali kraju miało swoją specyfikę uwarunkowaną wieloma czynnikami. Sądzę z kolei, że zasoby źródłowe, będące w posiadaniu Autora, pozwolą na pogłębienie tej problematyki.

Drugie zagadnienie dotyczy potrzeby nieco szerszego powiązania w niektórych okresach rozwoju kultury fizycznej i turystyki na wsi ze strukturą administracyjną kraju. Większą uwagę należy poświęcić, moim zdaniem, początkowi lat siedemdziesiątych, gdyż od 1 stycznia 1973 r. zlikwidowano gromady, a w ich miejsce powołano gminy na czele z naczelnikiem, jako organem jednoosobowym, co zapoczątkowało szerszą reformę administracyjną kraju, dokonaną w 1975 r. Reforma wpłynęła na zmianę systemu zarządzania kulturą fizyczną i turystyką w terenie, gdyż od 1973 r. planowanie rozwoju kf. i turystyki oraz tworzenie programów powszechnej rekreacji ludności należało do kompetencji gminnych rad narodowych oraz naczelników gmin. Korzystnie to wpłynęło na działalność Ludowych Zespołów Sportowych. Przyczyniły się też do tego szerokie i bogate ***Materiały programowo-organizacyjne działalności sportowo-turystycznej w gminie***, opracowane w marcu 1973 r. przez Radę Główną LZS. Wpłynęły one wówczas na utworzenie licznych ludowych zespołów, a w województwach i powiatach na tworzenie: wojewódzkich i powiatowych komisji turystyki wiejskiej. Wprawdzie w dysertacji rozwój sportu i turystyki na Opolszczyźnie w latach siedemdziesiątych jest bardzo dobrze i wszechstronnie omówiony, ale nie jest wiązany ze zmianami w strukturze administracyjnej. Uważam, że przygotowując pracę do druku powinien Autor nieco większą uwagę zwrócić na tego rodzaju przemiany, jak również w zarządzaniu kulturą fizyczną na poziomie krajowym i wojewódzkim, aby ocenić ich wpływ na rozwój sportu w opisywanym środowisku.

Jeżeli idzie o trzy ostatnie rozdziały, dotyczące bardziej szczegółowych zagadnień, to w V Autor wszechstronnie omówił rolę Ludowych Zespołów Sportowych w rozwoju sportu wyczynowego na Opolszczyźnie, ukazując zarówno kierunki działania, rozwój dyscyplin sportowych, jak i osiągnięcia sportowców we współzawodnictwie krajowym i międzynarodowym. Rozdział VI, poświęcony czołowym Ludowym Zespołom Sportowym wszechstronnie i interesująco ukazuje historię LZS-ów w Opolskiem poprzez pryzmat

czołowych zespołów. W wielu wypadkach Autor wzbogaca ich historię pamiątkowymi fotografiami, stanowiącymi istotną dokumentację minionych czasów. Jest to rozdział bardzo ważny, a dla byłych działaczy i sportowców Opolszczyzny będzie to z pewnością rozdział najważniejszy. Z kolei rozdział VII jest pewnego rodzaju uzupełnieniem VI i pokazuje ludzi sportu wiejskiego: działaczy, szkoleniowców i sportowców, którzy wnieśli istotny wkład w rozwój kultury fizycznej na opolskiej wsi w latach 1945-1989.

Zakończenie uważam za wyważoną i dobrą syntezę, ale byłbym za usunięciem [w druku] niektórych powtórzeń i szczegółów i skupieniem się jedynie na syntezie, zwłaszcza pod kątem oceny procesu rozwoju i jego efektów w zakresie sportu w środowisku wiejskim Opolszczyzny.

Dysertacja mgra Czaczki znacząco też zyskuje i nabiera dodatkowego waloru poprzez zamieszczone w aneksach cenne wywiady oraz dokumentację fotograficzną. Załączony zbiór jest trudny do przecenienia, bo zebranie tak obszernych wywiadów i różnego rodzaju pamiątek dokumentujących przeszłość jest bardzo trudne i wymaga dużej aktywności, czasu i pracy.

O ile jednak dysertacja mgra Czaczki jest, moim zdaniem, wyróżniającą się pod względem merytorycznym, to można mieć wiele zastrzeżeń do jej strony formalnej. Jest wprawdzie napisana dobrym językiem, ale obciążona usterkami, które w druku będą wprawdzie usunięte, ale nie powinno ich być i obecnie, bo dotyczą elementarnych zasad edytorskich. Przede wszystkim bardzo często brak zaznaczonych akapitów. Odsyłacze są po znakach przestankowych, a nie przed nimi. W przypisach imiona lub inicjały imion autorów powinny być przed nazwiskami. Ryciny powinny być ponumerowane, z zaznaczeniem źródła pochodzenia. Usterki te nie mają wpływu na merytoryczną wartość dysertacji i poza tym łatwo je usunąć, ale formalna strona opracowania wiąże się z tzw. warsztatem naukowca, który u mgra Czaczki został trochę zaniedbany.

W recenzji wymieniłem zarówno merytoryczne walory dysertacji, jak i pewne mankamenty odnoszące się do strony formalnej. Reasumując, chciałby jednak z pełnym przekonaniem podkreślić wielką pracowitość i dokładność Autora w odtwarzaniu procesu rozwoju kultury fizycznej na opolskiej wsi w latach 1945-1989; wagę opracowania dla lepszego poznania dróg rozwoju sportu wiejskiego w Polsce; zgromadzenie cennych źródeł, w postaci wywiadów i dokumentacji ikonograficznej. Czyni to, moim zdaniem, dysertację

ważną, a w niektórych aspektach wyjątkową. Uważam też, że rozprawa w pełni odpowiada wymogom stawianym dysertacjom doktorskim i wnoszę stąd o dopuszczenie mgra Piotra Czaczki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Wrocław, 3 kwietnia 2013

Prof. Leonard Szymański